

Верховний
Суд

Міністерство захисту довкілля та
природних ресурсів України

Круглий стіл на тему «Захист екологічних
прав в Україні та світі»

5 липня 2024 року

Позов на захист суспільних інтересів (доктрина *actio popularis*) як гарантія дотримання екологічних прав: практика Верховного Суду

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

ПОВ'ЯЗАНІ ПОНЯТТЯ

1. Колективний позов (actio popularis, class action, representative action)
2. Правоздатність (locus standi)
3. Доступ до суду
4. Суспільні інтереси (інтереси територіальної громади)
5. Ефективний суд/ефективний судовий захист
6. Позов прокурора
7. Позов громадської організації
8. Захист прав споживачів
9. Охоронюваний інтерес
10. Довіра до суду

Інформація щодо надходження справ з приводу охорони навколишнього природного середовища у 2020 - 2023 роках

Категорії справ	Надійшло на розгляд			
	2020	2021	2022	2023
Місцеві адміністративні суди				
з приводу охорони навколишнього природного середовища, зокрема щодо:	939	1216	397	419
забезпечення екологічної безпеки, у тому числі при використанні природних ресурсів; екологічної безпеки поводження з відходами	471	688	169	188
особливої охорони природних територій та об'єктів, визначених законом	68	124	56	77
Касаційний адміністративний суд у складі ВС				
з приводу охорони навколишнього природного середовища, зокрема щодо:	153	174	127	130
забезпечення екологічної безпеки, у тому числі при використанні природних ресурсів; екологічної безпеки поводження з відходами	106	94	74	69
особливої охорони природних територій та об'єктів, визначених законом	5	9	6	9

Конституція України

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи **інших людей**, та має обов'язки **перед суспільством**, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Європейська конвенція з прав людини

Стаття 34. Індивідуальні заяви

Суд може приймати заяви від будь-якої

- особи,
- неурядової організації або
- групи осіб,

які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Рекомендація КМРЕ (2004)20 щодо судового перегляду адміністративних актів (on judicial review of administrative acts)

В. Принципи

2. Доступ до розгляду в судовому порядку

Судовий перегляд повинен бути доступний як мінімум для фізичним та юридичних осіб щодо адміністративних актів, які зачіпають їхні права і інтереси.

Державам-членам пропонується самостійно вирішити, чи слід надати доступ до розгляду в судовому порядку асоціаціям чи іншим організаціям і особам, уповноваженим виступати на захист колективних або громадських інтересів.

37. Для захисту колективних або громадських інтересів, які можуть бути порушені адміністративними актами, державам-членам рекомендується розглянути можливість ініціації судового розгляду асоціаціями, організаціями, іншими уповноваженими особами.

Йдеться про адміністративні рішення, що стосуються не одного індивіда, а групу осіб.

Такі рішення стосуються, наприклад, доквілля або прав споживача та можуть бути представлені для судового перегляду без вказівки на порушення ними інтересів конкретної особи.

Рекомендація КМРЕ № r(87)16 щодо адміністративних процедур, які зачіпають велику кількість осіб (on administrative procedures affecting a large number of persons)

VII

Адміністративний акт повинен підлягати контролю судом або іншим незалежним органом. Такий контроль не виключає можливості попереднього контролю з боку адміністративного органу.

Коли процедура контролю включає велику кількість осіб, суд або інший орган контролю може, в відповідно до основоположних принципів та з належним урахуванням прав та інтересів сторін приймають різні кроки щодо раціоналізації процедури, такі як вимагання від учасників із спільними інтересами вибору одного чи кількох спільні представники, слухання та вирішення апеляційних скарг та повідомлення шляхом публічного оголошення.

Постанови Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від від 11 вересня 2023 року у справі № 320/258/19, від 26 вересня 2023 року у справі № 320/2015/22 та від 24 жовтня 2023 року у справі № 380/15810/21

Це справа за позовом фізичної особи до Ірпінської міської ради, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору: виконавчий комітет Ірпінської міської ради Київської області, про визнання протиправним та скасування рішення відповідача «Про затвердження містобудівної документації - Оновлення Генерального плану м. Ірпінь Київської області».

Рішенням Київського окружного адміністративного суду позов задоволено з мотивів невідповідності спірної містобудівної документації «Оновлення Генерального плану м. Ірпінь Київської області» вимогам державних будівельних норм.

Постановою Шостого апеляційного адміністративного суду апеляційну скаргу Ірпінської МР задоволено, рішення Київського окружного адміністративного суду скасовано та ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено.

Ухвалюючи таке рішення, суд апеляційної інстанції виходив з того, що доводи позивачки є абстрактними та не містять обґрунтування негативного впливу спірного рішення відповідача на конкретні реальні індивідуально виражені права, свободи чи інтереси позивача, тобто суд дійшов висновку про відсутність підстав вважати, що спірним рішенням Ірпінської МР порушено права позивачки.

Постанови Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від від 11 вересня 2023 року у справі № 320/258/19, від 26 вересня 2023 року у справі № 320/2015/22 та від 24 жовтня 2023 року у справі № 380/15810/21

Верховний Суд, перевіряючи доводи касаційної скарги про помилковість висновків суду апеляційної про непорушення спірним рішенням Ірпінської МР прав та законних інтересів позивачки, з огляду на неправильне застосування судом положень статті 264 КАС України та статті 17 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», виходив з того, що спірне рішення відповідача має ознаки нормативно-правового акта.

Виходячи із вищенаведеного, а також з урахуванням положень статей 264 та 265 КАС України, Суд зазначив, що особливістю провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів є те, що для таких категорій спорів передбачено, фактично, необмежене коло осіб, які можуть ініціювати відкриття відповідного провадження в адміністративному суді; необмежене в часі право на доступ до суду для ініціювання такого спору; додаткові гарантії інформування всіх про початок розгляду судом такого спору; додаткові процесуальні гарантії для сторін, що надаються згідно з положеннями КАС України у справах, що розглядаються за правилами загального позовного провадження; спеціальні повноваження суду, спрямовані на гарантування ефективного захисту.

Постанови Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від від 11 вересня 2023 року у справі № 320/258/19, від 26 вересня 2023 року у справі № 320/2015/22 та від 24 жовтня 2023 року у справі № 380/15810/21

Суд дійшов висновку про те, що з позовом про оскарження рішення Ірпінської МР «Про затвердження містобудівної документації - Оновлення Генерального плану м. Ірпінь Київської області», яке має ознаки нормативно-правового акта, може звернутися як особи, щодо яких застосовано це рішення, так і особи, які є суб`єктом правовідносин, у яких цей акт буде застосовано.

У цій справі судами попередніх інстанцій встановлено та підтверджено наявними у матеріалах справи доказами, що позивачка обґрунтовує порушення її прав спірним рішенням Ірпінської МР тим, що поблизу її земельних ділянок з цільовим призначенням «для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка)» та «для ведення особистого селянського господарства» планується розміщення об`єктів, що створюють перешкоди у користуванні належними їй земельними ділянками.

З огляду на це, Суд вказав на необґрунтованість висновку суду апеляційної інстанції про те, що спірним рішенням Ірпінської МР не порушено права позивачки, оскільки, зі змісту позовної заяви та із встановлених судами попередніх інстанцій обставин справи вбачається, що позивачка вказує на існування конкретно визначених порушень її права у зв`язку із прийняттям спірного рішення відповідача, що виражаються у створенні перешкоди у користуванні належними їй земельними ділянками відповідно до їх цільового призначення.

Постанова Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від 28 березня 2023 року у справі № 160/17941/21

Товариство оскаржило до суду рішення виконкому міської ради про відмову у встановленні цілодобового режиму роботи магазину. Таке рішення було прийнято з метою недопущення випадків правопорушень, хуліганства та порушення правил благоустрою території нічними покупцями на об'єкті історико-культурного значення.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, у задоволенні позову відмовив. Суди виходили з того, що встановлення цілодобового режиму роботи магазину є неможливим без згоди на це відповідного органу місцевого самоврядування, відтак рішення ради є правомірним.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду рішення судів попередніх інстанцій залишив без змін з огляду на таке.

На підставі аналізу положень ст. 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та п. 13 Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 року № 833 Суд указав, що встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств, установ та організацій сфери обслуговування можливе лише за погодженням власників цих організацій. Тобто орган місцевого самоврядування не може самостійно визначати режим роботи підприємств, установ та організацій сфери обслуговування некомунальної форми власності.

Постанова Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від 28 березня 2023 року у справі № 160/17941/21

Разом з тим, не передбачено беззаперечного права суб'єкта господарювання, що здійснює торгівельну діяльність, самостійно встановлювати режим торговельного об'єкту або ресторанного господарства, а визначено, що такий режим встановлюється виконавчим органом міської ради за погодженням з власником цього магазину. При цьому форма або порядок цього погодження діючим законодавством не визначені.

Водночас єдиним застереженням для органу місцевого самоврядування при вирішенні питання щодо погодження режиму роботи, зокрема, магазину, діюче законодавство ставить його зручність для населення, критерії якої такий орган може обґрунтувати самостійно. Однак, з огляду на положення статей 7 та 140 Конституції України та статей 2 та 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», презюмується, що орган місцевого самоврядування, погоджуючи режим роботи відповідного закладу торгівлі або громадського харчування, діє в інтересах територіальної громади.

Крім того, зазначені положення Конституції України, в аспекті надання правової оцінки рішення органу місцевого самоврядування як представницького органу відповідної територіальної громади, слід застосовувати у широкому розумінні особливо, якщо воно безпосередньо стосується суспільних інтересів (інтересів мешканців відповідної територіальної громади), що слідує з таких легітимних мотивів як безпека, правопорядок, необхідність збереження культурних чи історичних пам'яток.

Постанова Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від 28 березня 2023 року у справі № 160/17941/21

Суд, проаналізувавши норми Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», дійшов висновку, що органи місцевого самоврядування наділені правом здійснення контролю за належною організацією обслуговування населення підприємствами торгівлі усіх форм власності та встановлювати зручний для населення режим роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності. Законодавство покладає на органи місцевого самоврядування обов'язок вживати заходи щодо недопущення впродовж доби перевищень рівнів шуму, встановлених санітарними нормами біля жилих будинків і на прибудинкових територіях.

Також, згідно ч. 2 ст. 6 Закону України «Про охорону культурної спадщини» до повноважень районних державних адміністрацій, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради відповідно до їх компетенції у сфері охорони культурної спадщини належить, зокрема: забезпечення виконання цього Закону, інших нормативно-правових актів про охорону культурної спадщини на відповідній території; забезпечення захисту об'єктів культурної спадщини від загрози знищення, руйнування або пошкодження.

Постанова Касаційного адміністративного суду у складів Верховного Суду від 18 травня 2022 року у справі № 280/988/19

Дотримання необхідного (справедливого) балансу між суспільними (публічними) та приватними інтересами (принципу пропорційності) є важливою вимогою громадянського суспільства, демократичної, соціальної та правової держави та складовою принципу верховенства права.

Критеріями дотримання такого балансу є:

- 1) втручання суб`єкта владних повноважень у приватне право особи є виправданим лише за умови, коли це є надзвичайно необхідним для захисту суспільних (публічних) інтересів;
- 2) можливість суб`єктів владних повноважень змінювати або відкликати окремі власні адміністративні рішення лише в інтересах суспільства, якщо це необхідно, але з урахуванням права та інтересів приватних осіб;
- 3) наявність обов`язкової та справедливої компенсації особі у разі втручання в її приватне право, що викликане суспільною необхідністю;
- 4) обов`язковість дотримання розумного співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається для захисту суспільного (публічного) інтересу, та засобами, які використовуються для її досягнення.

Висновок № 7(2005) Консультативна рада європейських суддів (КРЄС) про правосуддя та суспільство (on Justice and Society)

п. 7. Правосуддя є важливим компонентом демократичних суспільств. Воно має на меті вирішення спорів між сторонами і, шляхом ухвалення рішень, відігравати як «нормативну», так і «просвітницьку» роль, надаючи громадянам відповідні настанови, інформацію та гарантії щодо права та його практичного застосування.

Постанова Верховного Суду від 23 лютого 2023 року у справі № 400/3396/19

Запровадження та розвиток альтернативних джерел енергії, до яких відносяться і вітроелектростанції, інтеграція їх до Об'єднаної енергетичної системи України, нарощування обсягів виробництва та споживання такої енергії відповідає міжнародним зобов'язанням України, узгоджується із стратегічними цілями та пріоритетними завданнями забезпечення енергетичної безпеки, сприяє зменшенню негативного впливу на стан довкілля та підвищенню енергетичної незалежності держави.

Постанова Верховного Суду від 23 лютого 2023 року у справі № 240/29665/21

Положення статей 13 та 50 Конституції України у сукупності з положеннями статті 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» передбачають, що поняття «безпека життя і здоров'я людини» слід розуміти у широкому значенні, яке охоплює різноманітні сфери суспільно-управлінських відносин, в яких застосування та тлумачення законодавства слід розглядати, головним чином, в аспекті створення максимальних гарантій безпеки людини та її відчуття захищеності, що також є основою суспільного (публічного) інтересу. Пріоритет такого інтересу, за загальним правилом, над приватним інтересом (зокрема, у формі права на підприємницьку діяльність, необмежену реалізацію права приватної власності тощо) у випадку їх конкуренції підтверджується також положеннями частини першої статті 3 Конституції України, згідно з якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Постанова Верховного Суду від 11 травня 2023 року у справі № 380/23542/21

Порушення у процедурі оприлюднення проєкту спірного ДПТ, які виразилися у донесенні до громадськості неповної інформації щодо містобудівної документації на місцевому рівні, а саме: неоприлюднення у встановленому порядку прогнозованих правових, економічних наслідків та наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, розділу «Охорона навколишнього природного середовища» та Звіту про стратегічну екологічну оцінку (враховуючи заплановане на спірній земельній ділянці будівництво СТО); незазначення в оголошенні строків ознайомлення з проєктом містобудівної документації та строків подання і завершення розгляду пропозицій, а також у недотриманні встановленого мінімального 30-денного строку, протягом якого жителі громади можуть подавати свої зауваження та пропозиції до проведення громадського обговорення проєкту ДПТ, не можуть вважатися несуттєвими та формальними порушеннями.

Постанова Верховного Суду від 21 червня 2023 року у справі № 420/2910/22

Місцеве самоврядування є гарантованим правом територіальних громад самостійно та через утворені органи місцевого самоврядування під власну відповідальність вирішувати усі питання місцевого значення, не вилучені законодавством з їх компетенції. Для цього відповідні сільські, селищні та міські ради наділені повноваженнями самостійно приймати рішення про утворення, у межах затверджених структури і штатів, виконавчих органів та розподіл між ними повноважень. При цьому, саме на виконавчі органи відповідної сільської, селищної або міської ради покладаються повноваження щодо вирішення на відповідних територіях питань поводження з побутовими відходами, ліквідації сміттєзвалищ та вжиття інших заходів з метою запобігання негативному і екологонебезпечному впливу на земельні ділянки, а також ліквідації наслідків цього впливу.

Постанова Верховного Суду від 4 серпня 2023 року у справі № 320/9672/21

Для визначення наявності підстав для обов'язкового проведення стратегічної екологічної оцінки документа державного планування необхідно перевірити: 1) сферу та вид діяльності, щодо якого розробляється проєкт відповідного документа, 2) наявність положень законодавства, які встановлюють для такого виду діяльності обов'язкову оцінку впливу на довкілля.

Обов'язкова стратегічна екологічна оцінка проводиться під час розроблення проєкту містобудівної документації на місцевому рівні, зокрема детального плану території, у разі, якщо сфера та вид запланованої на відповідній території діяльності віднесені законодавством до тих, щодо яких передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на особливості такої діяльності та ймовірні наслідки від її здійснення для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі, а також для довкілля та здоров'я населення.

Постанова Верховного Суду від 4 серпня 2023 року у справі № 320/9672/21

Зі змісту положень законодавства, яким унормовано порядок ухвалення рішення про розробку детального плану території, замовлення розробки детального плану території та його затвердження, вбачається, що метою покладення на відповідну сільську, селищну або міську раду та її виконавчі органи повноважень у цій сфері є забезпечення комплексного підходу до планування забудови території на місцевому рівні, врахування при цьому інтересів відповідної територіальної громади та вимог містобудівної документації на місцевому рівні; для цього на відповідний орган місцевого самоврядування покладається повна відповідальність за зміст детального плану території, його відповідність містобудівній документації на місцевому рівні та дотримання встановленої законодавством процедури його розробки, обговорення, а також доведення до відома громадськості та прийняття.

Постанова Верховного Суду від 31 серпня 2023 року у справі № 640/20914/21

При обранні територіальним органом Державної екологічної інспекції виключного заходу реагування до підприємств, які вчинили правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища, та при задоволенні обраного заходу суди мають враховувати принцип співмірності такого заходу реагування з тими порушенням, які допущені, та тими, які залишилися неусунутими на час розгляду справи, а також дотримання справедливого балансу між інтересами відповідача - суб`єкта господарювання з однієї сторони та інтересами особи, суспільства та держави - з іншої сторони.

Застосування заходів реагування у сфері охорони навколишнього природного середовища є необхідним, оперативним та превентивним способом впливу на порушника з метою усунення існування загрози життю і здоров`ю людей та загрози забруднення довкілля.

Через застосування у судовому порядку Державною екологічною інспекцією заходу реагування у вигляді, зокрема, повного зупинення робіт та надання послуг до суб`єктів господарювання, які здійснили правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища, держава також забезпечує виконання конституційних гарантій стосовно реалізації права кожного на безпечне для життя і здоров`я довкілля.

Постанова Верховного Суду від 6 травня 2024 року у справі № 300/2415/23

З огляду на мету проведення державної екологічної експертизи (якою, на відміну від експертизи проєктів будівництва, є запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах), здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності за певними видами планованої діяльності та об'єктами, які можуть мати значний вплив на довкілля.

Постанова Верховного Суду від 23 лютого 2024 року у справі № 400/3940/21

Акт перевірки дотримання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища – це документ, який фіксує факт проведення планових, позапланових перевірок суб`єктів господарювання і є носієм доказової інформації про, зокрема, виявлені порушення вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища. Посилання на акти, що винесені за результатами попередніх перевірок, може слугувати доказом встановлення хронології порушень та їх повторюваності. Аналіз цих документів дозволяє визначити момент початку порушень природоохоронного законодавства а також заходи, вжиті суб`єктом, що перевіряється, для їх усунення. Це сприяє формуванню уявлення про динаміку відповідності діяльності суб`єкта природокористування вимогам законодавства та виявленню системності цих порушень у часі.

Постанова Верховного Суду від 21 лютого 2024 року у справі № 460/9602/20

Головною метою (спрямованістю) цього судового спору у цій справі є захист позивачем законного інтересу співвласників будинку, управління яким він здійснює, а саме - права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, яке, на думку позивача, порушено внаслідок прийняття суб'єктами владних повноважень рішень, які у разі їх реалізації призведуть до недотримання суб'єктом містобудівної діяльності будівельних норм і стандартів та вимог містобудівної документації на місцевому рівні..

Трискладовий тест вирішення спору передбачає, що суд, приймаючи рішення у межах суддівського розсуду (дискреції суду), перевіряє його на відповідність (несуперечність) *принципам* :

1. Національної безпеки
2. Суспільного (державного) інтересу
3. Ефективності захисту порушеного права особи

Суспільний (публічний) інтерес

Вказаний термін є оціночним поняттям, що охоплює широке і водночас чітко не визначене коло законних та таких, що ґрунтуються на моральних засадах, інтересів, які складають певну сукупність приватних інтересів або важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, та відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами владних повноважень (суб'єктами публічної адміністрації);

це поняття не піддається однозначній кваліфікації (визначенню), а тому наявність суспільних (публічних) інтересів повинна бути предметом самостійної оцінки суду у кожному конкретному випадку; це складне питання права, яке стосується «невизначеного» інтересу, оскільки він не має конкретного суб'єкта з назвою, правосуб'єктністю, а також безпосередньою можливістю реалізувати свої процесуальні права у певній адміністративній процедурі або у спорі, що розглядається у суді.

Ознаки суспільного (публічного) інтересу:

- 1) безпосередньо пов'язаний з моральністю та моральними засадами;
- 2) може та повинен співпадати із загальнодержавними інтересами та/або охоплювати локальні інтереси певної територіальної громади або соціальної групи;
- 3) відображає прагнення усього суспільства в цілому або його переважної частини; максимально відтворює (відстоює) інтереси всіх соціальних груп для досягнення в суспільстві справедливості як найвищого блага.

Ознаки суспільного (публічного) інтересу:

- 4) може носити національний (охоплює такі найважливіші сфери, як збереження державного суверенітету, територіальної цілісності держави, благоустрій населених пунктів, надрокористування, захист довкілля, безпека громадян, доступ до публічної інформації, охорона об'єктів культурної спадщини та ін.) або міжнародний характер (охоплює, головним чином, такі питання, як забезпечення екологічної безпеки та вирішення глобальних екологічних проблем, охорона здоров'я, подолання бідності у світі та ін.);
- 5) його зміст визначається у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх особливостей ситуації, однак, такий інтерес завжди пов'язаний із необхідністю гарантування безпеки людей у всіх її вимірах, зокрема збереження життя та здоров'я людини, а також збереження державних та міждержавних утворень, які покликані забезпечувати ці гарантії, використовуючи відповідні цивілізаційні юридичні та інші механізми.

Використані джерела:

1. Берназюк Ян. Ознаки та зміст суспільного (публічного) інтересу, його співвідношення з державними інтересами // Право і суспільство № 6/2021 С. 146-153. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/6_2021/21.pdf
2. Берназюк Ян. Критерії дотримання балансу суспільних (публічних) та приватних інтересів у національній судовій практиці // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2021, № 4 (96), С. 22-35 <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1429/1302>
3. Берназюк Ян. Захист суспільного (публічного) інтересу як критерій обмеження конституційних прав та свобод особи // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 68, С. 124-130. https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/02/NVUzhNU_68.pdf
4. Берназюк Ян. Поняття суспільного (публічного) інтересу в адміністративному судочинстві. The concept of public (public) interest in administrative judiciary // Visegrad Journal on Human Rights. 2021, № 6, С. 11-16 https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2022/02/VJRHR_6_2021_Last.pdf
5. Берназюк Ян. Аналіз судової практики в деяких категоріях справ щодо захисту суспільного (публічного) інтересу // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2022, № 1 (97), С. 159-168. <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1466>
6. Берназюк Ян. Суб'єкти захисту суспільного (публічного) інтересу в адміністративному судочинстві // Слово Національної школи суддів України. 2021, № 4 (37), С. 85-96 http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/Shkola-suddiv4-2021.pdf.

Використані джерела:

7. Берназюк Ян. Суспільні та державні інтереси в аспекті національної безпеки: взаємодоповнюючі чи конкуруючі правові категорії // <http://nsj.gov.ua/ua/news/pidvishennya-rivnya-doviri-gromadskosti-do-sudu/>
8. Берназюк Ян. Конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля: практика вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/ecology_bernaziuk.pd
9. Берназюк Ян. Особливості розгляду спорів щодо функціонування національних природних парків // Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року): Збірник матеріалів. - Київ, 2019. – 184 с. – С. 110-118
10. Берназюк Ян. Конституційні гарантії захисту прав споживачів: практика Верховного Суду
<https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijni-harantii-zakhystu-prav-spozhyvachiv-praktyka-verkhovnoho-sudu>
11. Берназюк Ян. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_NPA.pdf
12. Берназюк Ян. Доктрина actio popularis (позов на захист суспільних інтересів) в аспекті гарантованого права на доступ до правосуддя
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/actio_popularis_bernaziuk.pdf

Верховний
Суд

Дякую за увагу!